

ב"ה, עיה"ק ירושלים ת"ו

גליון מספר 45, כו באדר ב תשס"ח

כפי שציינו בגליון הקודם, גליון זה יהיה האחרון לתקופה ארוכה למדי - כחצי שנה. לאור זאת, החלטנו לנצל את הגליון הנוכחי, כגליון סיכום לשנת הפעילות האחרונה של הלכה פסוקה. אנו שבים ומזכירים, כי הגליון הבא יצא בעז"ה במהלך חודש אלול תשס"ח. אנו מקווים, שפעילות הלכה פסוקה תימשך גם במהלך חודשים אלו באתר הלכה פסוקה: HalachaPsuka.googlepages.com

באתר ניתן להוריד גם גליונות קודמים של הלכה פסוקה, למי שלא קיבל את כל הגליונות עד עתה.

בגליון זה לא יופיעו פסקי דין. תחת זאת, נסכם את אירועי השנה החולפת בתחום בתי הדין לממונות, ונסקור את כלל המסקנות העולות מפסקי הדין שפורסמו בשנה האחרונה. אנו מודים לכל מי ששולח לנו פסקי דין. נשמח לקבל פסקי דין נוספים, על מנת שנוכל לפרסמם בעתיד. תגובות ופסקי דין יש לשלוח לכתובת: halachapsuka@gmail.com

המערכת:

הרב יואב שטרנברג

הרב עידו הבר, הרב אייל פישלר, הרב עקיבא כהנא

פסקי הדין המתפרסמים ב'הלכה פסוקה', אינם מבטאים את עמדת בית הדין 'משפט והלכה בישראל', וכמו כן אין לראות בפרסומם משום ייעוץ הלכתי או משפטי. מטרת הפרסום היא לעורר דיון הלכתי בין הקוראים. למעוניינים לעשות מנוי (חינם) לבטאון, נא לשלוח מייל לכתובת: halachapsuka@erezhemdah.org
בקרו באתר הלכה פסוקה HalachaPsuka.googlepages.com

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?
פנו אל: "משפט והלכה בישראל"

טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

סקירת אירועי השנה החולפת

השנה התקיים בפעם השלישית מפגש בין דיינים ממגוון בתי דין פרטיים לממונות ברחבי הארץ. המפגש התקיים בחסות הכנס העולמי לדיני ממונות של עמותת 'הליכות עם ישראל'.

במהלך השנה האחרונה התקבלה החלטה לחייב על נזקי גרמא בתנאים מסוימים. ההחלטה, שהתקבלה ע"י מערכת בתי הדין 'גזית' ובית הדין 'משפט והלכה בישראל', קובעת כי ניתן לחייב על נזקי גרמא, גם על כאלו שעל פי דין אין לחייב עליהם מעבר לחיוב לצאת ידי שמים. החיוב תלוי בכך שהצדדים חתמו על שטר בורות ובו סעיף המעניק לבית הדין סמכות לחייב על נזקי גרמא. סעיף זה הוא סעיף סטנדרטי בשטר הבוררות של בתי הדין הנ"ל.

כהמשך למאמץ לאיחוד בין היוזמות השונות לעידוד הפנייה לדין תורה, הוקם הפורום לדיני ממונות. בפורום חברים בית הדין 'משפט והלכה בישראל', רשת בתי הדין לממונות 'גזית' ומכון 'משפטי ארץ'. הארגונים החברים בפורום, הפעילים זה מכבר בתחום המשפט על פי התורה, החליטו לחבור זה לזה על מנת לנצל את כוחה של האחדות וליצור קו מנחה משותף בתחום משפט התורה בישראל. אתר הפורום:

www.fbdin.org.il

מערכת הלכה פסוקה העלתה אתר אינטרנט חדש, ובו הגליונות הקודמים של הלכה פסוקה, ומאמרים הלכתיים בנושאים שונים הקשורים לדיני ממונות. כמו כן, עלה אתר בנושא כלכלה יהודית, שהוקם ע"י

הרב עידו רכניץ ממכון 'משפטי ארץ'. כתובתו: jewisheconomy.googlepages.com

אנו מקווים שבאמצעות אתרים אלו, יחד עם הרצאות וכנסים, תגדל התודעה הציבורית לחובה לפנות לדין תורה במקום לבתי המשפט בישראל.

ניתוח המסקנות העולות מפסקי הדין

במהלך השנה, עסקנו בכמה נושאים מרכזיים ושכיחים בבתי הדין. בשורות הבאות ננסה לתאר את עיקרי המסקנות ההלכתיות הנוגעות לנושאים אלו. יש לזכור, שמסקנות אלו ניתנו על סמך פסקי הדין שהתפרסמו ב'הלכה פסוקה', ואינן בהכרח העמדה הרווחת בבתי הדין. אין להסתמך על מסקנות אלו כעמדה מחייבת בבתי הדין.

א. פשרה

חיוב בעלי הדין לאפשר לבית הדין לפסוק פשרה – נחלקו הדעות, אם בית הדין רשאי לכוף את הצדדים לחתום על הסכם בוררות בין לדין ובין לפשרה. למעשה, שטר הבוררות הסטנדרטי כולל מתן רשות לבית הדין לפסוק בין לדין ובין לפשרה. במצבים מסוימים, בית הדין רשאי לעשות פשרה גם אם בעלי הדין לא חתמו כלל על אפשרות לפשרה בהסכם הבוררות.

סמכות בית הדין במסגרת פשרה – באופן עקרוני, הסמכות החוקית המוקנית כאשר הצדדים מאפשרים לבית הדין לעשות פשרה הינה רחבה למדי. בפועל, בתי הדין משתמשים באפשרות זו לאחת מהסיבות הבאות:

1. במקרים של ספקות הלכתיים.
  2. כתחליף לשבועה.
  3. כאשר הדין היבש גורם הפסד לשני בעלי הדין.
  4. כאשר הפשרה תועיל לסיום הסכסוך יותר מאשר הדין היבש.
- למעשה, בתי הדין של 'משפט והלכה בישראל' וארגון 'גזית' אינם מרבים בשימוש בפשרה, גם לא בהקשר של שני הסעיפים הראשונים.

ב. תקפות חוזים והתחייבויות

חתימה על חוזה ללא הבנתו – באופן עקרוני, החותם על חוזה, גם אם לא הבין אותו ואפילו אם לא קרא אותו, ואפילו אם אינו יודע לקרוא כלל, התחייב בכל האמור בהסכם. עם זאת, הבאנו מספר דוגמאות של פסקי הדין שבהם נטען כי כאשר ברור לחלוטין שהחותם חשב שהוא חותם על משהו אחר, אין החתימה מחייבת אותו.

סעיפים לא סבירים בחוזה – חוזה הכולל התחייבות בלתי סבירה מצריך קניין מיוחד על התחייבות זו. אדם המתחייב להשכיר דירה לעולם, הרי זו התחייבות בלתי סבירה, שאינה מועילה בלי קניין מיוחד. התחייבות המופיעה בחוזה, ופירושה הפשוט הוא שהיא התחייבות בלתי סבירה, על בית הדין לבחון מתן פרשנות להתחייבות על פי רוח החוזה, באופן שתיווצר התחייבות סבירה.

ג. מקח טעות ואונאה

סעיף ויתור על טענת מקח טעות – בחוזי רכישה של רכב ודירה מופיע לעתים תכופות סעיף ובו ויתור של הקונה על טענת מקח טעות. סעיף זה איננו תקף על פי ההלכה.

מקח טעות כשהקונה ויתר על בדיקה – נחלקו הדעות אם ויתור על בדיקת החפץ לפני קנייתו, כגון בדיקת רכב וכדומה, מהווה ויתור על הזכות לטעון טענת מקח טעות. בכל מקרה, במידה שמדובר בבדיקה יקרה, אין הויתור עליה מהווה ויתור על הזכות לטעון טענת מקח טעות.

שימוש בחפץ לאחר שנודע המום – הקונה חפץ וגילה שיש בו מום המאפשר את ביטול העסקה, אם השתמש בחפץ לאחר מכן, ויתר על זכותו לבטל את המקח. עם זאת, במידה שהקונה אינו יכול להימנע מלהשתמש בחפץ, אין השימוש מהווה ראייה לויתור על טענת מקח טעות.

קביעת מחיר לגבי דיני אונאה – סוגיה זו בעייתית במיוחד. לגבי מוצרים שיש להם מחיר מחירון, כגון כלי רכב, מקובל שמחיר המחירון מגדיר את המחיר לגבי דיני אונאה.

ד. ירושה וצוואות

מתן תוקף לצוואה – באופן עקרוני, צוואה כשרה על פי ההלכה צריכה להיות מנוסחת בנוסח של מתנה לפני מיתת המצוה, ולא בדרך של ירושה. עם זאת, גם לצוואה שנוסחה שלא כראוי יש לתת תוקף במצבים מסוימים, כגון כשלצוואה יש מעמד של צוואת 'שכיב מרע' – אדם הנוטה למות, או במצבים מסוימים, כאשר אין יורשים ידועים למצוה.

ה. שכירות

סיום שכירות – במקרה של שכירות המשתלמת מראש, ביטול השכירות דורש מעשה קניין. ולכן, עזיבה של השוכר את הדירה בלא הסכמה מסודרת עם המשכיר, אינה עילה להפסקת תשלום דמי השכירות. כמו כן, מאותה הסיבה, גם מיתת השוכר אינה עילה לביטול השכירות, במקרה שדמי השכירות שולמו מראש.

נטל הראיה – כאשר ישנה מחלוקת עובדתית, או ספק בהלכה, במקרה של שכירות קרקע נטל הראיה מוטל באופן עקרוני על השוכר. במקרה של שכירות מטלטלין נטל הראיה מוטל על המוציא מחברו.

ו. ריבית

חיוב הצמדה ומניעת רווח – כאשר אדם מזיק את חברו, מקובל בבתי הדין שדמי הנזק אינם צמודים למדד. אבל, כאשר עובד התרשל בעבודה, ובגלל זה הפסיד המעסיק רווחים, חייב הפועל לפצות את המעביד על אובדן הרווחים. בכלל זה, גם אם מדובר בפועל שעיסוקו בכספים, כגון סוכן בורסה, או באדם שמתפקידו להפקיד כספים עבור אדם אחר בפקדונות נושאים ריבית והצמדה.

ריבית פיגורים – נחלקו הדעות אם גורמים ממשלתיים רשאים להטיל ריבית פיגורים ולגבות אותה.

ז. יחסי עבודה

ביטול חוזה עבודה מצד מזמין העבודה – אדם שהזמין עבודה וחוזר בו, נחשב מחוסר אמנה. נוסף על כך, אם חזרתו גרמה הפסדים לפועל, חייב מזמין העבודה לפצות את העובד על הפסדיו, אלא אם כן החזרה היתה מאונס. אף שחזרה מחמת חוסר כדאיות כלכלית אינה נחשבת 'מחוסר אמנה', היא עדיין אינה פוטרת את מזמין העבודה מנשיאה בהפסדים שנגרמו לעובד.

לגבי אופן חישוב ההפסדים, העקרון הוא שיש לשלם לפועל את הוצאותיו, וכן בעבור העבודה שהפסיד, אלא שעל עבודה זו אין משלמים שכר מלא אלא 'כפועל בטל' – כמה אדם מוכן לפחות משכרו על מנת שלא לעבוד. לעניין זה, נחלקו פוסקי דורנו מה הדין כאשר הפועל אינו מעוניין לפחות משכרו ומעדיף לעבוד מכוח סיבות אישיות, כגון שהוא זקוק לכסף במיוחד וכדומה.

במידה שהפועל מצא עבודה במקום אחר, רשאי הפועל לתבוע ממעסיקו רק להשלים את ההפרש בין השכר שמקבל במקום העבודה החדש לשכר שהיה יכול לקבל אצל הראשון. אולם, אם מדובר בקבלן, יש הסוברים שאף אם מוצא עבודה אחרת, רשאי לתבוע את כל שכרו כפועל בטל, בנוסף על שכרו מהעבודה הנוספת.

ביטול חוזה עבודה מצד העובד – פועל שנשכר לתקופת זמן מסוימת, רשאי לחזור בו באמצע התקופה. אולם, אם בגלל חזרתו נאלץ המעסיק להעסיק פועלים אחרים כדי למנוע הפסדים (= 'דבר האבד'), רשאי המעסיק לנכות את שכר הפועלים מהשכר שהוא אמור לשלם לפועל שחזר בו בגין עבודתו החלקית.

שומת עבודה ששכרה לא הוגדר מראש – כאשר לא נקבע שכרו של העובד מראש, יש לשלם לו כפי השכר הנמוך ביותר בשוק המשולם תמורת עבודה באיכות דומה. עם זאת, כאשר מדובר בעובד שכבר היה למעסיק יחסי עובד ומעביד איתו, יש לשום את שווי העבודה גם על פי מה שהיה מקובל ביניהם.

שעור לדיון

האם שכיר הוא עבד?

הגמרא במסכת בבא מציעא (עו:) קובעת כי 'פועל רשאי לחזור בו בחצי היום'. משמעות הקביעה הזו היא, שלמרות שעל מנת לסיים את העבודה יאלץ בעל הבית לשלם יותר כסף ממה שהיה משלם לפועל בעבור חצי העבודה שנשאר, הפועל אינו צריך לשאת בהפסדים שייגרמו לבעל הבית. בגמרא (שם י) מבואר, שדין זה נלמד מפסוק 'כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם' – ולא עבדים לעבדים. את דברי הגמרא שפועל יכול לחזור בחצי היום משום הפסוק 'עבדי הם', ניתן להבין בשתי דרכים:

- א. כיוון שהפועל יכול לחזור, אין לפועל מעמד של עבד כלל.
- ב. כיוון שפועל נחשב כעבד, הוא יכול לחזור כדי להפסיק להיות עבד.

ההבדל בין שני תירוצים אלו הוא השאלה, האם שכיר נחשב כעבד. לשאלה זו יש מספר נפקא מינות, כפי שיתבאר להלן:

האיסור להשכיר ליותר משלוש שנים

המרדכי (בבא מציעא סימן שמו) כותב, שמותר לאדם להשכיר עצמו כשכיר, ואינו עובר על 'כי לי בני ישראל עבדים'. אלא שכתב, שהחילוק בין שכיר ובין עבד הוא ששכיר נשכר לשלוש שנים, ואילו עבד נשכר לשש שנים. וראיה לדבר שעל העבד נאמר 'כי משנה שכר שכיר עבדך', ואם כן, כיוון שעבד עובד שש שנים, משמע ששכיר עובד שלוש שנים. לכן, שכירות יותר משלוש שנים, אף שאינו עבד גמור לכל הלכותיו, יצא מתורת שכיר, ועובר על 'כי לי בני ישראל עבדים'. והביאו הש"ך (חושן משפט סימן שלג סק"ז).

אמנם, הש"ך (שם) מציין, שמדברי התוספות (בבא מציעא י' ד"ה כי) משמע, כי מעצם העובדה ששכיר יכול לחזור בו מוכח שאין דינו כעבד.

תשלום בעבור ימי מחלה

הרא"ש (בבא מציעא פרק ו' סימן ו) מוכיח מהגמרא האומרת שקבלן יכול לחזור בו מחוזה העבודה מחמת אונס, שכאשר יש אונס, אין הקבלן מקבל תשלום בגין הזמן שנאנס ולא היה יכול לעבוד. על כך מקשה הרא"ש מברייתא בקידושין (יז):

תניא: חלה שלש ועבד שלש – אינו חייב להשלים, חלה כל שש – חייב להשלים!

הברייתא אומרת, שעבד עברי שחלה בתחילת זמנו, אינו צריך להשלים את זמן מחלתו. ולכאורה, הוא הדין לגבי פועל.

הרא"ש מחלק, שמה שאמרה הברייתא הוא, שכיוון שהעבד חלה בתחילת הזמן, הרי כשהמשיך לעבוד, מסתמא מחל לו בעל הבית, והוא הדין לגבי פועל שחלה ואח"כ המשיך לעבוד, מסתמא מחל לו בעל הבית וצריך לשלם גם בעבור ימי המחלה. אבל אם הפועל חלה והפסיק לעבוד לגמרי, אין בעל הבית צריך לשלם לו בעבור ימי המחלה, אלא הפועל חוזר בו מחמת המחלה.

לעומת זאת, התוספות בקידושין (שם ד"ה חלה) כותב בתירוץ אחד, שישנו הבדל בין עבד עברי לבין פועל. עבד עברי גופו קנוי, ולכן אף שחלה, סוף סוף הרי הוא עבד של האדון. לעומת זאת, פועל, כיוון שחלה הוא חוזר בו מהעבודה, ולכן אין לשלם לו.

להרחבה בנושא זה, עיינו גם מאמרו של הרב עקיבא כהנא בהלכה פסוקה מס' 42⁴² 'חובת התשלום בהעדרות עובד עקב מחלה'.

עשו קניין על העבודה

הריטב"א בתשובה (סי' קיז) כותב:

שאלת ראובן נשכר לשמעון לשמשו שנה אחת, ונשתעבד לו לזה בשטר בקנין כראוי, ובתוך השנה בא לחזור בו. ואתה אומר שיכול לחזור בו ואפילו בחצי היום משום כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, וכיון דמשום קרא הוא אין לחלק בין שנשכר בדבור בין שנשכר בקנין, ולא בין שכיר יום לשכיר שנה או יותר, דסוף סוף לא עבדים לעבדים אמר קרא...

תשובה באמת כן נראה מדברי התוספות כדברידך, אבל כך מקובלני ממורי הרב הגדול ר' אהרן הלוי ז"ל וכן כתוב אצלי משמו בפ' השוכר בשנים או שלשה מקומות, כי הלכה רווחת אצלו משום רבותיו ז"ל שלא אמרו שהפועל יכול לחזור בו אלא במשכיר עצמו באמירה כדין פועל של תורה, אבל כל שנשתעבד בקנין לטפויי מילתא אתא שלא יוכל לחזור בו, וכל כי האי גוונא תנאי שבממון הוא שהוא קיים.

דהיינו, שאף שסתם פועל רשאי לחזור בו, אם שעבד עצמו בקניין, אינו יכול לחזור בו, מדין דבר שבממון. הש"ך (חושן משפט סימן שלג סק"ד) חולק על הריטב"א. לטענתו, העקרון ששכיר חוזר בו בחצי היום הוא מהותי, כיוון שאחרת השכיר יהיה עבד, ולכן אין רשות להתנות על עניין זה. את שיטת הריטב"א יש להסביר, שהוא סובר שפועל אכן יכול להיות כעבד, אם הוא מעוניין בכך.

חזרת פועל כשלא שייכת סברת 'ולא עבדים לעבדים'

הטור (חושן משפט סימן שלג סעיף ב) מביא את דברי ר"י, שאם הפועל חוזר בו מחמת היוקר, אין שומעים לו. הב"ח מסביר, שהסברא היא, שהרי פועל זה אינו מעוניין להפסיק להיות עבד, אלא רק לעבוד תמורת שכר גבוה יותר, ולכן אינו רשאי לחזור בו.

בפתחי תשובה (שם סק"ד) הביא תשובת חוות יאיר (סי' קו) שהסתפק בפועל החוזר בו משום שרוצה לעבוד אצל אדם אחר, אם רשאי לחזור, ומסיק כי היות שישנו הדין של 'כי לי בני ישראל עבדים', אין לפועל שום התחייבות, והרי הוא רשאי לחזור בו בכל מקרה, והפת"ש מציין, שלכאורה אין טעם לספק של החוות יאיר, מכוח דבריו של ר"י, שהרי פועל הרוצה לחזור בו כדי לעבוד אצל אחר דומה לפועל הרוצה לחזור בו כדי לקבל שכר גבוה יותר – סוף סוף הוא אינו מעוניין להפסיק להיות עבד.

עַת לַדָּוָן

חוק לשון הרע (בושת דברים)

הרב עקיבא כהנא

למעשה, חוק לשון הרע, איננו נוגע בלשון הרע במובנה ההלכתי, אלא מהותו היא פיצוי עבור פגיעה בכבודו של אדם, שנוצרה על ידי פרסום דברים שפוגעים בו. המקבילה ההלכתית של עניין זה היא אולי תשלומי בושת דברים. בגליון זה נדון בחיוב תשלומים במקרה של בושת דברים.

הגמרא בבבא קמא (צב.) קובעת כי על בושת דברים אין חיוב תשלומים:

אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין, זאת אומרת: ביישו בדברים פטור מכלום.

אמנם, הרא"ש (שם פרק ח' ס"ט) ובעקבותיו השולחן ערוך (חושן משפט סימן תכ"א סעיף לח) פסקו:

ביישו בדברים פטור, ויש לב"ד בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו, ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפייס המבוייש.

ובבית יוסף מובא עוד שפיוס זה הוא "עד שיפייס המבוייש כראוי לפי כבודו". מדברי השולחן ערוך, נראה כי המוציא שם רע על אדם, חייב לפייסו בממון לפי כבודו, אך אין זה מן הדין אלא מתקנת חכמים שבכל דור.

מוציא שם רע והוא אמת

הרמ"א (חושן משפט סימן תכ"א סעיף לח) כותב:

הקורא לחבירו עבד או ממזר והוא אמת, פטור, אבל אם לא יוכל לברר אע"ג דשמע כן שאחרים דברו כך לא נפטור בכך.

הרמ"א אמנם אומר שאם הוציא שם רע על חבירו והוא אמת פטור, אך מטיל את חובת הראיה על המוציא שם רע. השבות יעקב (ח"א ס"א קע"ט) סובר שאם מדובר במקרה שאדם מוציא שם רע על חברו במצב שבו אין לציבור תועלת בפרסום העניין, גם אם הם אמת, חייב על בושת. הוא מבאר שהפטור של הרמ"א כשהוצאת השם רע היא אמת, הוא רק במקרה שיש תועלת בפרסום. החות יאיר (ס"ב) מחזיק גם הוא בדעה זו, ומוכיח זאת מכך שלא ייתכן שאם אדם עבר עבירה אי פעם בימי חייו יזכירו לו זאת כל ימי חייו ולא יוכל לעשות תשובה. לעומת זאת המהרש"ל (בבא קמא פרק ח' ס"א מז-מח) סובר שגם אם אין תועלת בפרסום, אינו חייב לשלם קנס, אם גינה אותו בדבר אמיתי שיש בו.

סוג החירוף

הסמ"ע (שם סק"ו) מביא את דברי מהר"ם מריזבורק:

האומר לחבירו ממזר או עבד או רשע או או נואף או פסול או נבל – לוקה, אבל אם קראו טמא או כלב או שאר חירופין אין בהן דין אלא צריך לפייס חבירו.

כלומר, הסמ"ע מבאר שיש חילוק בין מתרפו בדבר שהוא פסול יוחסין לבין מתרפו בדבר שהוא סתם חירוף אבל אינו פסול יוחסין או פסול עבירות. על סתם חירוף אין חיוב בושת גמור, אף שהתבייש, אם כי צריך לפייס את חברו. החוות יאיר (ס"ה) הפך זאת לכלל:

אין דין שם רע רק באיסור לאו, או שפסלו לבא בקהל מחמת לאו, הן בפרט או בכלל כגון: משומד, פושעי ישראל, רשע, מסור.

אמנם, היה ניתן לבאר את הסמ"ע באופן אחר מהחוות יאיר, ולומר שהחילוק הוא בין כינויים שיתכן שהם נכונים, כגון 'ממזר', ובין כינויים שברור שאינם נכונים כפשוטם כגון 'כלב', שהרי ברור שמבייש אדם ולא כלב.

מתרץ דיבורו באופן רחוק

מה קורה כאשר המבייש יכול לתרץ דיבורו באופן רחוק?

לדעת מהר"י לבית לוי (ח"ה סי' מח) כיוון שבזושת דברים איננה חמורה כל כך, רשאי לתרץ דיבורו, וגם אם אמר דברים חמורים, כמו עבד, יכול לומר שהתכוון לומר עבד עברי אף שהדבר רחוק, ובכך להיפטר מחיובים.

לעומת זאת, המהרש"ל (שם סי' נב) סובר שלא ניתן לתרץ את דיבורו. שכן כל עניין הבזושת הוא שמה שאמר המבייש נשמע באוזני בני אדם כבזושת, ואם כן איך יכול לתרץ דיבורו, והרי בני האדם שומעים באופן שמבייש את פלוני המתבייש.

הפסיד עבודה וכסף בגלל שם רע

תרומת הדשן (סי' שז) דן באדם שהוציאו עליו שם רע, וכתוצאה מכך נאלץ להתפטר ממשרתו, וכעת לא מצא עבודה. תרומת הדשן פוסק, שהמבייש פטור מלפצות בגין אבדן העבודה, כיוון שזה נחשב כגרמא ולא כגרמי. עם זאת, הוא מסיים, כדברי הרא"ש:

אמנם נראה דאע"ג דמדינא לא יתחייב שמעון כמו שביארתי, מכל מקום אם רצו הבית דין וקנסו כדי לעשות גדר וסייג ולסכור פי דוברי שקר ומוציאי שם רע הרשות בידם, כפי מה שנראה להם צורך לפי הענין.

אמנם, בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תניינא סי' עב) טוען על פי קצות החושן (סי' שלג סק"ב) שכשהתורה חידשה דין שבת, היא חידשה שגם אם אדם מזיק עבודתו של אדם אחר בגרמא, חייב. ולכן במקרה של תרומת הדשן פוסק השואל ומשיב בניגוד לדעת תרומת הדשן, שהאדם המוציא שם רע יהיה חייב ממון על ביטול עבודתו, מדין שבת.

גם לפי השואל ומשיב, לא יהיה חייב המוציא שם רע על הפסד כספי שנוצר לאדם שהוציא עליו שם רע, כמו למשל אם הוצרך למכור דירתו בזול, וכדומה.

חיוב מלקות, ואופן חישוב גובה הקנס

בגרמא בקידושין (כה). מבואר כי הקורא לחבירו ממזר לוקה ארבעים מלקות. וכתבו הראשונים שהכוונה היא שלוקה מכת מרדות מדרבנן. וכתב המהרש"ל, שאין דין זה אמור דווקא כשקורא לחברו ממזר, אלא חיוב המלקות קיים גם בהוצאת שם רע אחרת.

לחיוב מלקות זה יש משמעות גם בדיני ממונות, משום שהראשונים כתבו (הובא ברמ"א חושן משפט סימן ב) שאם רוצה לפדות עצמו מהמלקות ע"י ממון ניתן לפדות עצמו, ותלוי מה חביב לו יותר, ולכן בימינו שאין מלקות, ניתן לומר שיחשבו את הקנס לפי הממון שעולה המלקות. חישוב כמה שווה כל מכה נמצא בדברי החתם סופר (שו"ת חושן משפט סימן קפא).

העולה מדברינו הוא, שכדי להתחייב בקנס מחמת לשון הרע, צריך שתהיה תקנה המסדירה קנס על הוצאת שם רע. לעניין זה, ייתכן בהחלט שחוק לשון הרע יכול להיחשב כתקנה שכזו לגבי המקרים שבהם על פי ההלכה היה מקום לחיוב קנס. חיוב זה קיים כאשר המבייש אמר משהו שהוא חירוף לגבי עבירה שעשה המתבייש, או פסול שיש בו, ולא סתם חירוף, וכן שהחירוף אינו אמת (לחלק מהפוסקים).

משפט והלכה בישראל | בית דין לענייני ממונות שע"י "ארץ חמדה"

גם במקום שמדובר בחירוף שאינו פסול מחמת עבירה וכדומה, אם המתבייש הפסיד מקום עבודה, יש לחייב פיצוי על הפסד העבודה בתורת קנס, ולדעת חלק מהפוסקים גם מדינא.